

Ο Μ Ι Λ Ι Α
ΤΗΣ Α. Θ. ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΤΟΣ
ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ
κ. κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ Β' ΔΙΕΘΝΗ ΔΙΑΣΚΕΨΙΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΔΙΑ ΤΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΝ ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΜΟΝ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΙΚΗΝ ΣΥΝΥΠΑΡΞΙΝ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΣΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ
(Αθήναι, 29 - 31 Ὀκτωβρίου 2017)

* * *

Μακαριώτατοι,
Ἐξοχώτατε κ. Ὑπουργέ Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος,
Σοφολογιώτατοι,
Ἱερώτατοι,
Ἐξοχώτατοι,
Κυρίαί καί κύριοι,

«Καρδιά ἐλεήμων ἐστὶ καὶς καρδίας ὑπὲρ πάσης τῆς κτίσεως,
ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν ὀρνέων, καὶ τῶν ζῴων καὶ τῶν
δαιμόνων, καὶ ὑπὲρ παντὸς κτίσματος.»¹

Ἐπικαλούμεθα εἰσαγωγικῶς αὐτούς τούς λόγους ἑνός τέκνου τῆς ἀρχαίας Συρίας, τοῦ Ὁσίου Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, ἐπειδὴ πράγματι μόνον μία ἐλεήμων καρδιά, ὑπὸ ἀληθοῦς συμπαθείας φλεγόμενη, δύναται νὰ αἰσθανθῇ μέρος τῆς ἐν Συρίᾳ καὶ τῇ εὐρύτερᾳ περιοχῇ διαδραματιζομένης τραγωδίας.

Ὑπὸ τοιούτων συναισθημάτων διακατεχόμενοι, εὕρισκόμεθα καὶ πάλιν ἐνταῦθα εἰς κοινήν διαβούλευσιν τῆς Β' Διασκέψεως τῶν Ἀθηνῶν, χάρις εἰς τὰς ἀγαθῶν προθέσεων πρωτοβουλίας τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ἐξοχωτάτου Ὑπουργοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, Καθηγητοῦ κυρίου Νικολάου Κοτζιά. Ἡ συμμετοχὴ ἡμῶν αὕτη νοεῖται ὡς «διακονία τῆς καταλλαγῆς» (Β' Κορινθ. 5, 18). Εἶναι ἀναμφιβόλως κοινὴ ἢ ἐπιθυμία

---

¹ Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, ΛΟΓΟΙ ΑΣΚΗΤΙΚΟΙ, ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ, Μάρκελλος Πιράο, ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΙΒΗΡΩΝ, Ἅγιον Ὅρος 2012, Λόγος ΕΒ', σελ. 736, στ.13-25.

δημιουργική συμβολή εις τήν προσπάθειαν προαγωγῆς τοῦ διαλόγου διά τά διαθρησκευτικά καί διαπολιτισμικά ζητήματα, ἢ διευθέτησις τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν διά τήν ἀποκατάστασιν εἰρηνικῆς συνυπάρξεως εις τήν δεινῶς δοκιμαζομένην Μέσην Ἀνατολήν, καθῶς καί εις ἄλλας περιοχάς τοῦ ἐμπεριστάτου συγχρόνου κόσμου μας.

Εὐρισκόμενοι εις τό κλεινόν ἄστν τῶν Ἀθηνῶν, σκόπιμον καί λυσιτελές διά τήν Διάσκεψίν μας κρίνομεν μίαν σύντομον ἐπαναγωγὴν εις τάς πηγάς, ἵνα, ἔστω καί ὡς ἐκ περισσοῦ, ὑπομνήσωμεν γνωστάς τινας θεμελιώδεις ἀρχάς καί ἀξίας, αἵτινες πρωτογενῶς ἐκαλλιεργήθησαν εις τήν χώραν, καί κυρίως εις τήν πόλιν ταύτην, καί ἐχαρίσθησαν εὐεργετικῶς εις ὀλόκληρον τήν ἀνθρωπότητα.

Εἰς τήν σκέψιν πολλῶν ἐξ ὑμῶν πρῶτος ἔρχεται πιθανῶς ὁ ὅρος ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, μάλιστα καθῶς ἐξύμνησαν αὐτήν προσφάτως ἐνταῦθα ἐπιφανεῖς ἡγέται μεγάλων χωρῶν. Καί, ἀσφαλῶς, οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν ἀμφιβάλλει ὅτι ὁ ὅρος αὐτός ἀνήκει εις τόν πυρῆνα τῶν διαβουλεύσεών μας, δεδομένου ὅτι ὅπου ἐλλείπει ἢ παραβιάζεται ἡ δημοκρατία, θριαμβεῦει καταστροφικῶς ἡ τυραννία.

Κεντρικὴν ἔννοιαν τῆς Συνάξεώς μας ἀποτελεῖ ὁ ὅρος ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ. Εἰς τόν ἑλληνικόν χῶρον, καί κυρίως εις τήν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ἐπραγματώθησαν τό πρῶτον καί εις ἀνώτατον βαθμόν αἱ τρεῖς θεμελιώδεις πολιτισμικαὶ κατηγορίαι καί ἀξίαι τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως:

Τό Ἀληθές, διά τῆς φιλοσοφίας καί τῶν ἐπιστημῶν.

Τό Ἀγαθόν, διά τῆς Ἠθικῆς καί τοῦ Δικαίου, καί

Τό Κάλλος, τό Ὁραϊον, διά τῆς Τέχνης.

Τρεῖς ἀξίαι δηλονότι, αἵτινες ἐπειγόντως χρειάζονται προστασίαν, ὄχι μόνον εις τήν Ἀνατολικήν Μεσόγειον καί τήν Μέσην Ἀνατολήν, ἀλλὰ παγκοσμίως

Ἡ παροῦσα Διάσκεψις, ὅμως, καλεῖ ἡμᾶς εις ΔΙΑΛΟΓΟΝ περὶ τοῦ τί δεῖ γενέσθαι εις τό πλαίσιον τῶν ἀρμοδιοτήτων καί δυνατοτήτων ἑνός ἐκάστου ἐξ ἡμῶν, ἀλλὰ καί πάντων ἀπό κοινοῦ, πρὸς ἀντιμετώπισιν ὀξέων προβλημάτων, ἢ ὀξύτης καί τό κατεπεῖγον τῶν ὁποίων ὀδηγεῖ τήν Ἑλληνικὴν Πολιτείαν εις τήν ἀνάληψιν τῆς παρούσης ἀξιεπαίνου πρωτοβουλίας.

Ὅπου οἱ ἀνθρωποὶ ἀποστρέφονται ἢ διακόπτουν τόν διάλογον, τά περαιτέρω ἀναλαμβάνουν ὡς γνωστόν, αἱ μονολιθικαὶ ἰδεολογίαι, τά

όλοκληρωτικά καθεστῶτα, ἢ στυγνή δημαγωγία καί τέλος τά ὄπλα, δηλαδή ἢ καταστροφή καί ὁ θάνατος. Διά τοῦτο προτείνομεν καί ἐν προκειμένῳ τόν διάλογον τῆς ἀληθείας ἐν ἀγάπῃ, ὁ ὁποῖος ἰκανώνει τοὺς μετέχοντας νά ἀναλαμβάνουν ἀπό κοινοῦ ἀναγκαίαν πρωτοβουλίαν καί εὐθύνας. Ὁ εἰλικρινῆς διάλογος ἔχει τήν δύναμιν νά ἀλλάξῃ τόν ροῦν τῆς ἱστορίας.

* * *

Θεωροῦμεν ὡς ἐκ τούτου ἀναγκαίαν τήν διεύρυνσιν, ἀναβάθμισιν καί συστηματοποίησιν τῶν ἐπί διαφόρων ἐπιπέδων ἐπιχειρουμένων διαθρησκευτικῶν διαλόγων, λαμβάνοντες ὑπόψιν τάς ἀστοχίας τοῦ παρελθόντος καί τάς ἀνάγκας τοῦ παρόντος καί τοῦ ἀνθρωπίνως ὄρατοῦ μέλλοντος, μάλιστα καθῶς ἢ καθ' ἡμέραν ἐπιδεινουμενὴ ταραχή, παγκοσμίως, προκαλεῖ εἰς τοὺς λαούς τῆς γῆς αἰσθήματα ἀνασφαλείας, κατάθλιψιν, καθημερινήν ὑποψίαν περί κυοφορίας νέων δυσαρέστων καί ἀπειλητικῶν ἐκπλήξεων.

Οἱ διαθρησκευτικοὶ διάλογοι ὀφείλουν καί δύνανται νά ἀποκτήσουν νόημα καί ἀποτελεσματικότητα, μόνον ἐάν τοὺς ἐκ τῶν πιστῶν ἀνθρώπων ἀνησυχοῦντας, ἀπαλλάξωμεν τοῦ φόβου, ὅτι διά τῶν διαλόγων αὐτῶν ἐπιδιώκεται δῆθεν πανθρησκευτικὸς συγκρητισμὸς, καί ἐάν ταυτοχρόνως ἀναδείξωμεν πειστικῶς τήν ἀξίαν καί ἀναγκαιότητα τοῦ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ, τῆς συγχωρήσεως, τῆς ἀγάπης καί τῆς ἀλληλεγγύης, διά τήν κοινωνικὴν συνοχήν, τήν εἰρήνην, τήν ἀπόδοσιν τῆς δικαιοσύνης, τήν ἀποθάρρυνσιν φονταμενταλιστικῶν φανατισμῶν, τήν ἀποδοχήν τῆς ἑτερότητας εἰς τήν ταχέως παγκοσμιοποιουμένην κοινωνίαν, ὅπου ἀναπόφευκτος εἶναι πλέον ἢ συμβίωσις ὁμοεθνῶν καί ἄλλοεθνῶν, ὁμοθρήσκων καί ἑτεροθρήσκων, ὁμοδόξων καί ἑτεροδόξων, πιστῶν καί ἀπίστων.

Ἄς συνεργασθῶμεν διά τήν ἀποτροπὴν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, καταστροφῆς προαιωνίων θρησκευτικῶν καί πολιτισμικῶν ἀγαθῶν, ἐκριζώσεως ὀλοκλήρων λαῶν ἀπὸ τάς πατρογονικάς ἐστίας αὐτῶν, διά τήν ἀποφυγὴν θανατηφόρων θαλασσίων μετακινήσεων καί πλείστων ἄλλων δεινῶν. Ἐξ ὧν, ὡς πλέον ἀποτρόπαιον ἔγκλημα θεωροῦμεν καί καταδικάζομεν τήν πολύμορφον κακοποίησιν, ἐκμετάλλευσιν καί

θανάτωσιν ἀνεξιχνιάστου ἀριθμοῦ παιδίων εἰς τόν εὐρύτερον χῶρον τῆς Μεσογείου, ἀλλά καί ἀνά τήν ὑφήλιον.

Προσφιλεῖς συνδαιτυμόνες τοῦ πνευματικοῦ τούτου συμποσίου,

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, εἰς τήν ὁμιλίαν του ἐπί τοῦ παρά τούς πόδας τῆς Ἀκροπόλεως Ἀρείου Πάγου, ἐκήρυξεν ὅτι ὁ Θεός «ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων» (Πράξ. ιζ',26). Ἀφοῦ, λοιπόν, ἐξ ἑνὸς αἵματος εἴμεθα πάντες,

Πρῶτον: Κάθε ἀνθρωποκτονία εἶναι πρᾶξις ἀδελφοκτόνος, κάθε πόλεμος εἶναι ἐμφύλιος σπαραγμός. Τελούμενα δέ ἀμφοτέρωθεν ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, ἀποτελοῦν ἐσχάτην βλασφημίαν.

Δεύτερον: Ἀφοῦ πάντες εἴμεθα ὅμαιμοι ἀδελφοί, ὁ πάσης φύσεως ρατσισμός καί ἀδικαιολόγητος εἶναι καί κατακριτέος. Ἡ καθ' ἡμᾶς Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, καί παλαιότερον, ἐν ἔτει 1872, κατεδίκασε τόν φυλετισμόν, κατὰ δέ τόν Ἰούνιον τοῦ παρελθόντος ἔτους 2016, ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ συνεληθούσα ἐν Κρήτῃ, ἀνεφέρθη, μεταξύ ἄλλων, εἰς τήν συμβολήν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν «εἰς ἐπικράτησιν τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφότητος καί τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν, καί ἄρσιν τῶν φυλετικῶν καί λοιπῶν διακρίσεων». Ἡ Σύνοδος αὕτη ἀνέδειξε τήν ἀξίαν τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καί ὑπεγράμμισεν ὅτι «εἶναι ἀπαραίτητον νά ἀναπτυχθῇ πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις ἡ διαχριστιανική συνεργασία διὰ τήν προστασίαν τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου, αὐτονοήτως δέ καί τοῦ ἀγαθοῦ τῆς εἰρήνης, οὕτως ὥστε αἱ εἰρηνευτικαί προσπάθειαι ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν Χριστιανῶν νά ἀποκτοῦν μεγαλύτερον βᾶρος καί δύναμιν».

Κατά τήν Α' Διάσκεψιν τῶν Ἀθηνῶν τοῦ 2015, διήκουσα ἦτο ἡ εὐχή νά συμβάλλωμεν ὅλοι εἰς τήν ἐκτόνωσιν τῆς ἐντάσεως καί τῆς βίας. Πῶς; «Ἀπό τήν σκοπιά του ὁ καθένας». Οὐδόλως ἀμφιβάλλοντες ὅτι τοῦτο πράττομεν ὄντως, θά εἴχομεν μίαν ἀμφιβολίαν διὰ τήν ἐπάρκειαν καί ἀποτελεσματικότητά αὐτοῦ τοῦ τρόπου. Τό μέγεθος τοῦ προβλήματος ἐλαχιστοποιεῖ, ἀκριβέστερον ἐκμηδενίζει πολλάκις, τήν δυναμικήν τοῦ «ἀπό τήν σκοπιά του ὁ καθένας». Ἀκριβῶς διὰ τοῦτο, εἴχομεν ἀπευθύνει τότε πρὸς τούς θρησκευτικούς ἡγέτας καί ἐπαναλαμβάνομεν καί σήμερον μετ' ἐπιτάσεως, τήν πρότασιν νά δημιουργήσωμεν σταθερόν διάυλον ἐπικοινωνίας διὰ μίαν ὄντως ἀποτελεσματικὴν συμβολήν εἰς τήν πρόληψιν καί ἀντιμετώπισιν βιαίων πράξεων, ὑπό δῆθεν θρησκευτικῶν

πεποιθήσεων καί προσταγμάτων ύπαγορευομένων. Τοιοῦτος θεσμός θά ἡδύνατο ἐπίσης νά ἀναπτύξη ἐποικοδομητική συνεργασία μέ τό ἐνταῦθα «Κέντρο για τον Θρησκευτικό Πλουραλισμό στη Μέση Ανατολή» καί ἄλλους Ὄργανισμούς.

Ὁ διάυλος τόν ὁποῖον προτείνομεν καθίσταται ἔτι μᾶλλον ἀναγκαῖος καί ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εὐρισκόμεθα ἐνώπιον δυσχερεστάτου προβλήματος, διφυοῦς. Ἀκόμη δηλαδή καί ἂν, ὡς εὐχόμεθα, ἐπιτευχθῆ συντόμως ἱκανοποιητική ἀντιμετώπισις τρεχόντων προβλημάτων, ὅπως π.χ. τό μεταναστευτικόν, καί συμφωνηθῆ ἡ πολυπόθητος εἰρήνη, τά ἐναπομένοντα προβλήματα θά ἀπαιτήσουν ὄχι μόνον χρόνον καί μόχθον πολύν, ἀλλά καί κοινήν εὐθύνην, συνέργειαν καί συνεργασίαν. Διότι ἡ τραγική δοκιμασία τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου καί τῆς Μέσης Ἀνατολῆς ἔχει ἐπιφέρει ἤδη καί συνεχίζει, ὡς γνωστόν, νά προκαλῆ μεγάλων διαστάσεων καταστροφάς, τόσον εἰς τό διανθρώπινον ὅσον καί εἰς τό φυσικόν, τό πολιτισμικόν, ἀλλά καί τό θρησκευτικόν περιβάλλον. Καί θά χρειασθῆ ἀκριβῶς τότε ἡ εἰς μέγιστον βαθμόν ἐνεργοποίησις τῆς διαθρησκειακῆς συνεργασίας, προπαντός διά τήν διαχείρισιν παρατεινομένων θρησκευτικῶν κρίσεων, διά τήν θεραπείαν τῶν ψυχικῶν τραυμάτων τῶν λαῶν, τά ὁποῖα συνεχίζει νά προκαλῆ ἡ ἀντιπαράθεσις, ἀλλά καί διά τήν καλλιέργειαν τοῦ ἀναγκαίου εὐκράτου κλίματος διά τήν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρηνικῆς καί δημιουργικῆς συνυπάρξεως Θρησκειῶν, Λαῶν καί Πολιτισμῶν.

Ἐπιτρέψατε, τέλος, νά γνωρίσωμεν εἰς τήν παρούσαν ὑψηλοῦ ἐπιπέδου Διάσκεψιν ὅτι ἐν συσκέψει πρό τινων ἐτῶν εἰς τήν ἔδραν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μετά τῶν Μακαριωτάτων Προκαθημένων τῶν πρεσβυγενῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχείων, προσφιλῶν ἐν Χριστῶ ἀδελφῶν Θεοδώρου Ἀλεξανδρείας, Θεοφίλου Ἱεροσολύμων, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς παλαιφάτου Ἀὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου Χρυσοστόμου καί τοῦ Ἀντιπροσώπου τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Ἀπαμείας κ. Ἰσαάκ, ἐκρίναμεν χρήσιμον καί δῆ καί ἀναγκαῖον, ἐν λεπτομερές σχέδιον ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗΣ ΧΑΡΤΑΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ, εἰς τό ὁποῖον προβλέπεται πολυετής καί πολυδιάστατος συνεργασία τῶν τριῶν μονοθεϊστικῶν παραδόσεων πρός, ἀφ' ἑνός, ἀπό κοινῶ ἀντιμετώπισιν οἰκολογικῶν προβλημάτων τῆς Μεσογείου καί τῆς

εὐρύτερας περιοχῆς καί, ἀφ' ἑτέρου, προαγωγήν τῆς εἰρηνικῆς συμβιώσεως τῶν τέκνων τοῦ Ἀβραάμ. Εὐελπιστοῦμεν ὅτι θετικά ἐξελίξεις εἰς τήν περιοχήν, συντόμως θά ἐπιτρέψουν τήν διεκκλησιαστικήν καί διαθρησκειακήν ἐξέτασιν καί ἐφαρμογήν τῆς ἐν λόγῳ ΧΑΡΤΑΣ.

Προσβλέποντες εἰς ἐποικοδομητικάς διαβουλεύσεις καί πορίσματα τῆς παρούσης Διασκέψεως, εὐχόμεθα νά μή χρονίση ἡ ἐπάνοδος τῆς εἰρήνης εἰς τήν δεινῶς δοκιμαζομένην Ἀνατολικήν Μεσόγειον καί τήν Μέσην Ἀνατολήν.

Εὐχαριστοῦμεν διά τήν προσοχήν σας!